

DANSKE FOLKEVISER OG MELODIER

Samlede af
FR. SNEEDORFF-BIRCH

*Første Pentade,
indeholdende fem jydskes Viser med Melodier
Kjøbenhavn, 1837*

SVENSKT VISARKIV · STOCKHOLM

Danske Folkeviser og Melodier
samlede af Fr. Sneedorff-Birch 1837
Genudgivet 1976 med noter af
Erik Dal og A. P. Berggreen

*Trykt og reproduceret af
Strandberg Bogtryk/Offset a.s,
for 100 år siden
Danmarks førende forlag
for skillingstryk
ISBN 87-872-0034-1*

I anledning af
SVENSKT VISARKIVS

femogtyveårs jubilæum

den 20. maj 1976

udsendes denne »meddelelse« af
DANMARKS GAMLE FOLKEVISER

(udgivet af Universitets-Jubilæets

danske Samfund) og

DANSK FOLKEMINDESAMLING

med støtte af

Sv. Grundtvigs og Axel Olriks Legat

med en hjertelig tak

til de svenske kolleger

for fagligt og personligt udbytte

af samarbejde

gennem alle årene

1. Introduction

2. Statement of the Problem

3. Review of the Literature

4. Methodology

5. Results

6. Discussion

7. Conclusion

8. Acknowledgments

9. References

10. Appendix

11. Bibliography

12. Glossary

13. Index

14. Summary

15. Abstract

16. Notes

17. Figures

Danske Folkeviser

og

Melodier,

samlede

af

Fr. Sneedorff-Birch.

Første Pentade,

indeholdende fem jydsk Viser med Melodier.

Kjøbenhavn, 1837.

Trykt i C. E. Møllers Bogtrykkeri.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1914-1915

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

I.

„Gud Aften, lille Pige!
er Kjæresten borte,
maa jeg beklage dig?“

„Ja, han er udgangen,
og jeg maa ene vanke;
jeg bærer for hannem
stor Sorg og Uro.“

„Bryd du dig ei om hannem,
thi han tager sig en Anden
udi et fremmed Land;
for Soldaternes Tanke
den mon saa vidt omvanke
blandt Pigerne, blandt Pigerne
til Lands og til Vands.“

„Og jeg vilde klæde dig
i Silke den hvide,
ja, Silke saa fin;
og Gulbringe fine
de skulde være dine,
naar som Du vilde være
Allerkjæresten min.“

„Nei, før jeg skulde tage
mig saa daarlig en Mage
alt til min Egtemand,
før vilde jeg nu lade
mit Liv alt under Knive
og lade mig begrave
i Muld og i Sand.“

„Velkommen hjem, min Kjærest,
 fra fremmede Lande,
 velkommen hjem til mig!
 der været har en Fremmed,
 som jeg slet ikke kjendte,
 der vilde bedaare
 Allertjæreften din.“

II.

Det var en Lørdagsten
 jeg sad og vented dig;
 du loved mig at komme,
 men kom dog ei til mig.

Jeg lagde mig paa Sengen
 og græd saa bitterlig;
 og hver en Gang at Døren gik,
 jeg troede, det var dig.

Jeg stod op Søndagmorgen
 og græd saa bitterlig;
 jeg vilde hen til Kirken gaae,
 for at beskue dig.

Men der jeg kom til Kirken,
 da saae jeg ikke dig;
 da var du gaaet en anden Vej,
 for at bedrage mig.

Hvor skal man plukke Roser,
 hvor ingen Roser er;
 hvor skal man Elskov finde,
 hvor ingen Elskov er?

III.

Jeg veed mig saa deilig en Urtegaard,
 en Urtegaard,
 paa hver en Side i Roser hun staaer,
 om Sommeren.

Hun er alt som det stolteste Kloster,
 stolteste Kloster,
 derinde voxer saamange smaa Kloster
 om Sommeren.

Derinde voxer saa fager en Lind,
 fager en Lind,
 derinde spiller baade Hjort og Hind
 om Sommeren.

Derinde voxer en Rose saa rød,
 Rose saa rød,
 derinde synger en Nattergal sød
 om Sommeren.

Der rinder ei Vand, men den klareste Viin,
 klareste Viin;
 i Aften gaaer jeg til Kjæresten min
 om Sommeren.

Den Vise, jeg her for eder kvæder,
 eder kvæder,
 er om den Tomsfru, mit Hjerte glæder
 om Sommeren.

IV.

Med Fryd jeg sagtelig
 en Morgenstund
 fremgik til Roserne,
 at skue Roserne
 saa mangelund.

En Bonde frydelig
 saae jeg fremgaae;
 sit Korn han meiede,
 hans Søn bortseiede
 de Roser smaa.

Der jeg spadserede
 i Lunden fri,
 der jeg omvankede
 og Blomster sankede
 paa vilde Sti.

Nu mærk, min Kjæreste,
 Hvad der jeg saae!
 der stod en frydelig,
 ja, meget dydelig
 Fiolen blaa.

Bortvendt blev Sommeren
 den frydefuld,
 hvad hun forhvervede,
 Vintren fordærvede
 med Frost og Kulde.

Men, ak! du deiligste
 Fiolen blaa!
 for dig jeg smertelig
 maa græde hjertelig
 med stor Attraa.

Al, vilbe Sommeren
 igjen fremgaae!
 at jeg saa frydelig
 maa see min dydelig
 Fiolen blaa.

V.

Til Kongens Gaard vil jeg brage,
 der boer Allerkjæresten min;
 der voxer i dybe Dale
 saa fager og grøn en Lind.

Der voxer i dybe Dale
 en Rose saa fager og rød,
 hun springer i flige Blomster
 som den ubi Østens Skjød.

Hun springer i flige Blomster
 som den ubi Morgenstund,
 der synger en Rattergal inde
 alt ubi den grønne Lund.

Der synger en Rattergal inde
 alt ubi den grønne Lind;
 min Kjæreste sidder paa Borgen,
 hvor Ridderen arler sit Skind.

Min Kjæreste sidder paa Borgen,
 hvor Ridderen arler i Maar;
 hun er den fagreste Blomme,
 som findes i Kongens Gaard.

Anmærkninger.

De her medbeelte jydſke Folkeviſer ere af Samleren optegnede i ſamme Form, hvori han har modtaget dem af de jydſke Bønderpigens Mund. Foruden dieſe har Udgiveren endnu liggende i Manuskript 14 originale danſke Folkemelodier og 23 Viſer, hvis Trykning vil afhænge af den Deeltagelſe, ſom den foreliggende Prøve maatte vinde.

I.

Fra Karhuuseggen (Zeuthen).

II.

Fra Skanderborgeggen (Åblev).

III.

Fra Horsenseggen (Lundum).

IV.

Denne Viſe nødes Udgiveren til at levere i den ſamme forklippede Tilſtand, hvori den findes i Udvalget af danſke Viſer fra Midten af det 16de Karhundrede o. ſ. v. af Rasmusſen og Ryerup II. 32, da en Samling af Viſer, trykte i Gilyveblade, ſom han efterhaanden har bragt til Veie, ikke haves ved Haanden. Hos Rasmusſen og Ryerup findes angaaende denne Viſe følgende Anmærkning: „Af denne Viſe haves Udgaver fra 1683, 1709, 1730 og meget oftere. Rødfkov har i en ſreven Anmærkning anført den Giſning, at den nok kunde være et Ungdomsarbejde af Ringo. Men dertil er den altfor uſel(?), og den har ſlet ingen anden Fortjenelte end Melodien(?). Om denne ſiger Rødfkov, at den er høitidelig og let; hviſaarſag Bønderne, der ville vænne ſig til at muſicere paa Fiolin uden Nødekundſkab, altid begynde med den.“ Samleren maa tilſtaa, at han ikke kan finde denne Viſe uſel; hvad Melodien angaaer, ſom her gives efter en jydſk Bønderpigens Sang fra Rallø i Karhuuseggen, vil Enhver viſtnok finde Rødfkavs Dom grundet.

V.

Fra Randerseggen. Melodien findes aldeles forkvælet i den nyerupſke rødhæſke Udgave af Folkeviſerne fra Middelalderen V. LXXXVI.

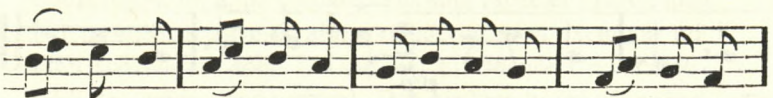
I.

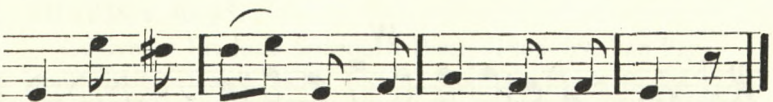
„Gud Af=ten, lil=le Pi = ge! er Rjæ = re = sten

bør = te, maa jeg be = kla = ge dig?“ „Ja,

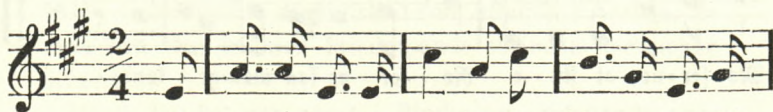

han er ud = gan = gen, og jeg maa e = ne van = te, jeg

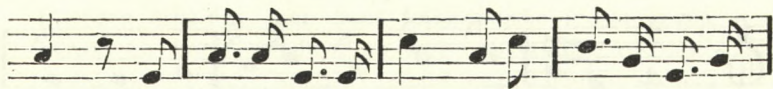

bæ = rer for han = nem stor Sorg og U = ro.“

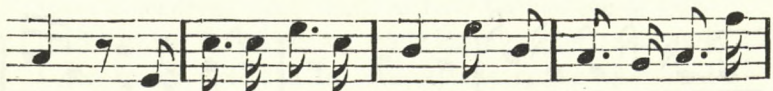
II.

Det var en Lør=dag = af = ten jeg sad og ven=ted

dig; det var en Lør=dag = af = ten jeg sad og ven=ted

dig; du lo = ved mig at kom=me, men kom dog ei til

mig, du lo = ved mig at kom=me, men kom dog ei til mig.

III.

Jeg veed mig saa dei = lig en Ur = te = gaard, en *pp*
 Ur = te = gaard, paa hver en Si = de i No = ser hun staaer om
 Som = me = ren, *pp* om Som = me = ren.

IV.

Med Fryd jeg sag = te = lig en Mor = gen = stund frem = gif til
 No = ser = ne, at stu = e No = ser = ne saa man = ge = lund.

V.

Til Kon = gens Gaard vil jeg dra = ge, der
 boer Al = ler = kjæ = re = sten min; der vox = er i dy = le
 Da = le saa faa fa = ger og grøn en Lind.

EFTERSKRIFT

Hermed genudgives den mindste danske folkevisedgave bortset fra skillingstryk. Optrykningen er ikke blot motiveret ved at to af de fem numre fik et virkeligt efterliv, men også med det lille hæftes usædvanlige sjældenhed. Undertegnede har både som samler og som fagmand været opmærksom bl. a. på guldalderens små rariteter i faget, men har igennem tredive år aldrig opnået at se et exemplar udbudt (og har nu solgt sin samling til Odense Universitetsbibliotek *uden* denne pjece). Det hjælper heroverfor ikke, at viserne uden melodier er optrykt i N. Chr. Østs *Minerva* III/1838 s. 40–45.

Udgiveren Frederik Sneedorff-Birch (1805–69) kan ligesom sin bibellærde fader biskop Andreas Birch findes i Dansk biografisk Leksikon foruden selvfølgelig i Erslews forfatterlexikon, men det er ikke noget muntert livsbillede, der oprulles. Skønt begavet på flere måder havde han ikke karakter og temperament til en borgerlig tilværelse, og fra 1818, da han måtte søge afsked som adjunkt i Aarhus, levede han den fri men forsumpende skribents mærkelige tilværelse.

Hvad der betyder noget i Birchs ret omfattende produktion, er ikke hans egne journalistiske, faglige og skønlitterære arbejder, men hans folkloristiske indsamlinger, hvoraf en eventyrsamling, en ordsprogssamling og dette visehæfte blev trykt. Hæftet rummer ingen egentlige »gamle folkeviser«, ballader; men da H. Grüner-Nielsen for et halvt århundrede siden skulle afslutte textbindene af Danmarks gamle Folkeviser og måtte sætte et eller andet skel i den jævne overgang fra overvejende episke viser med sent, lyrisk præg til egentlig »efterklang« (som diverse gener sammenfattende benævnedes af Svend Grundtvig), tog han lige akkurat to af Birchs viser med. Derfor støtter nedenstående noter sig for disse visers vedkommende på DgF, for de andres på Nils Schiørrings disputats; så den

lille udgave ligger og vipper på det reelt set særdeles flydende, praktisk set særdeles håndfaste skel mellem »DgF-viser« og »ikke-DgF-viser«, som har været dansk forsknings skæbne.

Omtrent samtidig med Birch begyndte hans lidt ældre jævnaldrende A. P. Berggreen at samle. Det blev til noget mere, til sidst til de 11 store bind med folkesang fra hele verden. Berggreen mødte åbenbart sin ringere udrustede kollega med samme nedladdenhed, som han senere på skæbnesvanger måde viste Evald Tang Kristensen. I virkeligheden fik Pentaden dog en forbavsende betydning i forhold til sit omfang og sin sandsynligvis ringe spredning. Berggreen forsøgte ikke at optage viser derfra i sit storværk, og til ham digtede Svend Grundtvig i sand folkelig stil videre på Det var en Lørdag Aften. I nutiden bearbejdede Finn Viderø violvisen til en perle af kleinkunst.

Fr.Sneedorff Birch fortjener at huskes for sin pjece. Det var en Lørdag Aften kendes vistnok stadig af alle danske, omend ofte spillet eller brølet i grov valsetakt uden den finfølelse, det lavmælte lille Birch-Grundtvigske mesterværk fortjener. I Sverige er der måske sletintet eksemplar af Pentaden – en fornøjelse da at overrække den til gamle venner og ukendte interessefæller dér.

I 1961 havde jeg lejlighed til at gennemse Harvard University Library's samling af nordisk folkløre. Den var iøjnefaldende, både ved sin kvalitet og ved sin pludselige hentyggen fra 1920'erne. Forklaringen er enkel: Det var stort set Francis James Childs bøger, ajourført af hans efterfølger G. L. Kittredge og ikke siden. Her fandtes imidlertid Pentaden, og jeg genkendte A. P. Berggreens hånd og stil i nogle tilskrevne noter; de ligner på flere måder hans tilskrifter til A. Windings endnu sjældnere følgeblade til 2. hæfte af C. E. F. Weysses visemelodiudgave fra 1842 (udgivet af E. Boesen i Danske Studier 1956 og i min Nordisk folkeviseforskning siden 1800, ligeledes 1956). De er

ganske syrlige. Den første er en ren spøg: Birch skriver, at han har modtaget viserne af de jyske bønderpigens mund, og Berggreen bemærker: »Misundelsesværdige Samler!«. I note IV understreger Bg. ordet *nødes* og sætter en klamme om de første seks linier med ordene: »Forf. kunde jo have meddeelt en af de 14+23 andre, som han er [i] Besiddelse af!!« Til ytringen om samme vises usselhed skriver Bg.: »Jeg holder paa Nødskov, hvad Texten angaaer; hv. Mel. ang. er den ikke slet saa god som Texten; [resten overstreget]«. Endelig foranlediger note V følgende salut: »Hvorledes vil Forf. bevise det? At der staar anderledes hos *Nyerup* kunde ligesaa godt bevise, at den er »aldeles forkvaklet i den Sneedorff-Birchske Udgave af *Danske Folkesange og Melodier*;« og, efter min Mening, er virkelig den *Nyerupske* Syngemaade meget folkeligere og troværdigere; især er Slutningen i nærværende Udgave meget moderne og saaledes noget tvivlsom; men Sn.Birch er utvivlsom en slet musikalsk Critiker.«

Foruden disse kommentarer tilføjer A. P. Berggreen i næstsidste takt af melodi I flg. variant med fodnote: »Variant, meddeelt mig af Udg. (1852)«: g a fis g, skiftevis punkteret ottendedel og sextendedel. Varianten benyttes, forsynet med tilsvarende note, i 2. udg. 1860 af Berggreens store værk, nr. 125 b.

Så han havde måske ikke behøvet at satirisere så stærkt over en fattig interessefælle med en usædvanlig »overlevelseshæder« af det diminutive materiale, han nåede at byde på.

NOTER

I. God Aften, lille Pige. Første tryk af text og af melodi. Udbredt i 19. århundrede. Nils Schiørring: Det 16. og 17. århundredes verdslige danske visesang, 1950, I s. 122 (m. fl. st.) med svenske henvisninger, II ex. 77-78 (varianter). A. P. Berggreen: Danske Folkesange og Melodier, ³ 1869, nr. 110 b. Selma Nielsens Viser, udg. af Nils Schiørring 1956, s. 54 og 171.

II. Det var en Lørdag Aften. Første tryk af text og melodi. Udbredt. Schiørring 150 med svenske henvisninger og ex. 115-17.

Teksten er »bearbejdet af« Svend Grundtvig og under titlen »Sjællandsk Vise« første gang trykt i Nye og Gamle Viser af og for Danske Folk, samlede og udgivne af P. O. Boisen, Kjøbenhavn 1849. Boisen var iøvrigt Grundtvigs svoger. Se også Berggreen 108 b med Grundtvigs text.

III. Jeg ved mig saa deilig en Urtegaard. Første og eneste version af text og melodi. Danmarks gamle Folkeviser 516, se bind IX, X med omtale af en antagelig efter Berggreen lært optegnelse, og XI med melodi s. 386.

IV. Mød Fryd jeg sagtelig. Textvarianter kendt fra 1684, meloditypen fra 1688 i salmer; metrum og melodi meget sjældne. Schjørring 273 og ex. 204 ab. Bearbejdet af Finn Viderø i Gamle danske viser ved Arthur Arnholtz og Nils Schjørring, II 1939, her meddelt med venlig tilladelse af Engstrøm & Sødring Musikforlag. Den i Birchs note nævnte Nødskov er Nyerups textoptegner.

V. Til Kongens Gaard vil jeg drage. Første og eneste danske melodi og text, svenske paralleller i gudelig omsyngning. DgF 517, se bind IX, X og melodi i XI s. 415.

Erik Dal

SJÆLLANDSK VISE

Det var en Lørdag-Aften
Jeg sad og ventede Dig, –
Du loved mig at komme vist,
Men kom dog ei til mig!

Jeg lagde mig paa Sengen
Og græd saa bitterlig,
Og hver en Gang, at Døren gik,
Jeg troede, det var Dig! –

Jeg stod op Søndag-Morgen
Og flættede mit Haar,
Saa gik jeg mig til Kirken hen,
Og om den Kirkegaard.

Men Du kom ei til Kirke
Og ei i Kirken ind,
for Du har faaet en Anden kjær,
Og slaget mig af Sind.

Jeg gik mig hjem saa ene
Henad den Kirkesti,
Og hvert et Spor paa Stien var,
Der faldt min Taare i.

De røde Baand og skønne,
Som Du engang mig gav –
Dem bærer jeg ret aldrig meer,
Jeg stunder til min Grav.

Hvor kan man plukke Roser
Hvor ingen Roser groer!
Hvor kan man finde Kjærlighed,
Hvor Kjærlighed ei boer! –

Jeg vilde Roser plukke –
Jeg plukker ingen fleer –
Jeg elsked Dig saa inderlig,
Jeg elsker aldrig meer.

Jævnt og blidt

1. Med Fryd jeg sag - te - lig en Mor - gen - stund frem - gik til

Mo - ser - ne at sku - e Ro - ser - ne saa man - ge - lund.

2.

Der jeg spadserede
i Lunden fri,
der jeg omvankede,
de Blomster sankede
paa vilden Sti -

3.

Nu mærk, min kæreste,
hvad jeg der saa:
Der stod en frydelig
ja meget dydelig
Fiolen-Blaa.

4.

Jeg saa i Lunden stan-
de over alt
de Roser yndelig,
hun dog besynderlig
mig bedst befaldt.

5.

Hun var den nydelig
Fiolen-Blaa,
som plager dagelig
mig Usle klagelig
med stor Attraa.

6.

Hos den jeg idelig
var Dag og Nat,
min Længsel stillede,
mens Hyrden spillede
i vilden Krat.

7.

En liden Rolighed
jeg der fornåm.
Straks Lykken vendte sig,
saa jeg elendelig
i Smerten kam.

8.

Sligt gjorde Vinteren,
som listig var,
som kom svingagtelig,
ja meget sagtelig
med Kulden svar.

9.

Med Sne hun stoppede
de dybe Dal,
min Urt hun rammede,
som zirlig brammede
med Pragt og Pral.

10.

Ak ak! Du dejligste
Fiolen-Blaa,
for dig jeg smertelig
maa græde hjertelig
med Længsels Ve.

11.

Ak, vilde Sommeren
igen fremgaa,
at jeg saa frydelig
maa se min dydelig
Fiolen-Blaa.

